

ve müsamaha gösterdiği, hatta Hz. Ebû Bekir'e engel olmak suretiyle İslama zıt olan bu davranışı teşvik ettiği anlamına gelir ki, akli başında bir müminin kabul edeceği bir keyfiyet değildir. Bu hadisin izahını Ibn Hazm'ın şu sözleriyle bitirelim:

Resûlullahtan sonra bu ümmetin en hayırlısı ve en faziletlisi olan Hz. Ebû Bekir'in müziği tenkit ve reddetmesinin isabetsiz olduğu Hz. Peygamberin onu reddetmesiyle sabit olunca; öbür müzik aleyhtarlarının müziği reddetmelerinin hiçbir değeri olmayacağı açık bir şekilde anlaşılmış olur.⁶⁶

RAKS

10) Hz. Âişe'den (r.a.) rivayet edilmiştir. Hz. Âişe diyor ki: Vallahi Resûlullahı (s.a.v.) hücremin kapısının yanında dururken gördüm. Habeşîler Resûlullahın (s.a.v.) mescidinde kılıç-kalkan oyunu oynuyorlardı. Oyunu seyredebilmem için Hz. Peygamber beni ridâsıyla örtmekteydi. Sonra beni (oyunu seyredebilmem) için ayakta durdurdu; ben usanana kadar bu vaziyette bulunurdum. Düşün ki, o zaman ben yeni yetişmiş ve oyun seyretmeye düşkün genç bir kızdım. Yine bir bayram günüydü. Sudan'dan gelen siyahiler (mescitte Resûlullahın huzurunda) kalkan-mızrak oyunu oynuyor (ve böylece raks ediyorlardı). Pek iyi hatırlayamıyorum, ama ya ben oyunu seyretmek için Resûlullahdan (s.a.v.) izin istemiştim de, o muvafakat buyurmuşlardı veya hiçbir şey söylemediğim halde o "Oyun seyretmek ister misin?" diye sormuşlardı da ben "Evet" demiştim. Her ne ise, Resûlullah beni arkasında, yanağım yanağına değecek şekilde durdurdu (ridâsıyla beni örttü). Başımı mübarek omzuna koydum ve oyunu seyretmeye başladım. Resûlullah "Haydi bakalım Erfideoğulları, keyfinize bakınız, oyuna devam ediniz," buyurdu. Nihayet seyretmekten usandığımda, "Artık yeter mi, doydunuz mu?" diye sordu. "Evet" demem üzerine "Öyleyse haydi git" dedi.

Bazı rivayetlerde de "Oyunu seyretmekten usanç ve bıkkınlık gelene kadar Resûlullah bana oyunu seyrettirdi. O zaman ben genç bir kızdım. Oyun ve eğlenceye düşkün olan yetişkin ve genç bir kızın oyun seyretmeye ne kadar istekli olacağını varın da kıyas edin" şeklinde bir ifade yer alır. Bu hadis en sağlam kaynaklar tarafından bazı farklı rivayet şekilleriyle nakledilmiştir.⁶⁷

Birçok kaynak tarafından rivayet edilen ve oldukça meşhur olan bu hadis, müzikten (ğınâ) ziyade raksla ilgili bulunmaktadır ki, tasavvufta buna *semâ*, *devr*, *deve-*

⁶⁶ Bkz. Ibn Hazm, *el-Mühallâ*, c. V, s. 92-93.

⁶⁷ Bkz. Buhârî, "Kitâbü'l-iydeyn," c. II, s. 3. Ayrıca Buhârî, "Kitâbü'l-cihâd," "Kitâbü'l-menâ-kib," "Kitâbü'l-Nikâh" gibi bölümlerde de bu hadiseyi tekrar tekrar anlatır. Müslim ise "Kitâbü'l-iydeyn," c. II, s. 608 ve "Kitâbü'l-mesâcid"de aynı hadisi rivayet eder. Nesâî, "Kitâbü'l-iydeyn," c. III, s. 159. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 2/368, 6/56, 83-84, 166, 186, 242, 247, 270, Ebû Davud bu hadisi biraz değişik şekilde rivayet eder, c. II, s. 579.

rân gibi isimler verilmektedir. Hadiste geçen *lû'b* kelimesinden maksat oyundur. Bazı rivayetlerde *lû'b* (oyun) kelimesi yerine *zefn* (raks) kelimesi kullanılmıştır. Hz. Âişe "Habeşilerin oyununu seyretmem için" (*li-anzûre ilâ zefni'l-habeş*) demektedir.⁶⁸

Birçok rivayete göre bu oyun mescitte oynanmıştı. Onun için İbn Hazm el-Mühallâ adlı eserinde bu meseleyi izah ederken, "*el-lû'b ve'z-zefn mübahün fi'l-mescid*" "camide oynamak ve raksetmek mübahur," "bayram günlerinde mescitte veya mescit dışında türkû söylemek, oynamak ve raksetmek güzel bir şeydir" şeklinde başlıklar atmakta ve konuyu bu başlıklar altında incelemektedir.⁶⁹ Müslim şöyle diyor:

Habeşliler Resûlullahın (s.a.v.) yüce huzurunda oynarlarken, Hz. Ömer geldi, oyuncularını taşlamak için yerden taş kapmaya teşebbüs etti. Bu durumu gören Resûlullah (s.a.v.) şöyle dedi: "Bırak yâ Ömer! Çünkü onlar Erfideoğulları'dır."⁷⁰

Nesâî bu konuyla ilgili hadisleri "bayram günü devlet reisinin huzurunda oyun oynamak," "bayram günü camide oyun oynamak ve kadınların bunu seyretmesi" başlıkları altında rivayet etmektedir. İbn Hazm da bu konuda, upkî ehl-i hadis gibi davranmıştır.

Buhârî'nin diğer bir rivayetinde Hz. Âişe şöyle der: "Usanan ben oluncaya kadar oyunu seyretmeye devam ederdik" (*hatta ekûne Ene'l-lezî es'esü*). Nesâî'nin rivayetinde Resûlullah Hz. Âişe'ye "Daha doymadın mı?" (*e mâ şebi'ti?*) diye sormuş, o da Resûlullahın nezdindeki itibarını anlamak amacıyla "Hayır," diye cevap vermişti.⁷¹ Başka bir rivayete göre Hz. Âişe diyor ki: "Yâ Resûlullah! Acele etme, dedim. Bunun üzerine Resûlullah benim için beklemeye başladı. Sonra yine, yetmez mi? diye sordu. Ben yine, acele etme, dedim. Bunu derken de Habeş oyuncularını seyretmeye doymuş ve oyunu seyretme arzusu bende kalmamıştı. Lakin istedim ki, Resûlullahın (s.a.v.) benim için ayakta duruşu diğer ümmühût-i mü'mininin kulağına varsın da benim onun nezdindeki kadrü kıymetimi bilsinler."⁷² Bu rivayetlere göre Hz. Peygamber Habeşlilerin oynadıkları askeri mahiyetteki harp oyunlarını Hz. Âişe'ye doğayısıya seyrettirmişti. Resûlullahın bu hususta ne kadar sabırlı, anlayışlı ve müsama-halı olduğunu anlamak için de yine Hz. Âişe "Düşünün ki, ben o zaman oyun sey-

⁶⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, c. VI, s. 116.

⁶⁹ Bkz. *el-Mühallâ*, II.3, V.92, VI.246.

⁷⁰ Nesâî, c. III, s. 160.

⁷¹ *Tecrid Tercemesi*, c. III, s. 214.

⁷² A.y.

retmeye
varın da

Bu h
lahtan m
tirmekte
Nesâî'de
fe'nzuri)
demisti.
rak "Per
en tenzu
tahrir e
bu kelir

Bu l
beşliler
raks ed

Hac
ey Ertic
lah tara

Baz
min, o
ve neş
citte o
işten r
Yahud
kuru :
çin H:
teyen

⁷³ Mü

⁷⁴ İbn

⁷⁵ İbr

Ün

⁷⁶ Tec

⁷⁷ Ki

at oyundur. Ba-
ılmıştır. Hz. Âi-
lemektedir.⁶⁸

on Hazm el-Mü-
ahün fi'l-mescid"
citte veya mescit
eklinde başlıklar
yle diyor:

er geldi, oyun-
oren Resûlullah

urunda oyun oy-
ı seyretmesi" baş-
ıl-i hadis gibi dav-

en oluncaya kadar
Jesâi'nin rivayetin-
diye sormuş, o da
e cevap vermişti.⁷¹
me, dedim. Bunun
tmez mi? diye sor-
cularını seyretmeye
dim ki, Resûlullahın
kulağına varşın da
etlere göre Hz. Pey-
arını Hz. Âişe'ye do-
anlayışlı ve mûsama-
ı o zaman oyun sey-

retmeye çok istekli genç bir kızdım. Ne kadar uzun bir müddet oyunu seyrettiğimi
varın da hesap edin" diyor.

Bu hadiste geçen "Pek hatırlayamıyorum, oyunu seyretme teklifi evvela Resûlul-
lahtan mı geldi, yoksa bunu ben mi teklif etmişim" ibaresi bir tereddüt meydana ge-
tirmekte ise de, diğer rivayetler bu tereddüdü tamamen izale edecek kadar açıktır.
Nesâî'deki bir rivayete göre Hz. Peygamber "Yâ Âişe! Gel de seyret" (Yâ Âişe, *tedâli*,
fe'nzurî) demiştir. Bunun üzerine Hz. Âişe "Ben oyuncularını temaşa etmek isterim"
demişti.⁷³ Hatta bazı rivayetlere göre Resûlullah, gayet nazikâne bir iltifatta buluna-
rak "Pembe yanaklı, bunları seyretmek arzu eder misiniz?" "Yâ Humeyrâ, etühıbbınâ
en tenzurî iley'him" demişlerdi.⁷⁴ Hâkim'in, Buhârî ve Müslîm şartlarına riayet ederek
tahrir ettiği bir hadiste de "Hümeyrâ" (Pembe yanaklım) deyimini geçer.⁷⁵ Nesâî'nin
bu kelimeyi ihtiva eden bir rivayeti mevcuttur.⁷⁶

Bu hadiste geçen "Erfideoğulları" (Benî Erfide) Habeşlilerin lakabıdır. Erfide, Ha-
beşlilerin neslinden geldiklerine inandıkları büyük dedeleridir ya da Habeşlilerin
raks eden ve türkü söyleyen sülalesinin ismidir.⁷⁷

Hadiste "Düneküm yâ benî Erfide" "Hadi keyfinize bakın, oyununuza devam edin
ey Erfideoğulları!" denildiğine göre, Habeşiler mescitte oynamak için bizzat Resûlul-
lah tarafından teşvik edilmişlerdir.

Bazı rivayetlere göre Hz. Peygamber, Yahudilere karşı bir gösteriş yapmak, İsla-
mın, oyun ve eğlenceyi yasaklayan, meşru zevk ve hazları haram sayan, sevinmeye
ve neşelenmeye karşı olan bir din olmadığını göstermek amacıyla, Habeşlilerin mes-
citte oynamalarına izin vermiş ve onlara oyunu terk ettirmek isteyen Hz. Ömer'i bu
işten menetmek suretiyle, Habeşlilerin oyunlarına devam etmelerini sağlamıştır. O,
Yahudilerin, İslamiyeti hayatın gerçeklerini ihmal ve inkâr eden, ham sofuların ve
kuru zahitlerin dini şeklinde anlama ve bu şekilde anlatmalarının önüne geçmek i-
çin Habeşlileri oyun oynamaya teşvik etmişti. Dolayısıyla Habeşlilere engel olmak is-
teyen Hz. Ebû Bekir, Ömer'e "Habeşlilere dokunmayın, Yahudiler dinimizin genişli-

⁷³ Müslîm, c. II, s. 610; *Tecrid Tercemesi*, c. III, s. 213; Aynî, *Umdetü'l-kârî*, c. III, s. 358.

⁷⁴ İbn Mâce, c. II, s. 826.

⁷⁵ İbn Mâce dipnotu, c. II, s. 827. Humeyra tabiri, İbn Hacer, *Fethü'l-bârî*, c. III, s. 96; Aynî,
Umdetü'l-Kârî, c. III, s. 358'de kaydedilmiştir.

⁷⁶ *Tecrid Tercemesi*, c. III, s. 213.

⁷⁷ Kirmânî, *Buhârî Şerhi*, c. I, s. 60, Kâhire, 1356; Nesâî, c. III, s. 160; *Tecrid Tercemesi*, c. III, s.
214; İbn Hacer, *Fethü'l-Bârî*, c. III, s. 96.

ğini görsünler, şüphesiz ki ben çok müsamahakâr bir Hanîf (tabii) dini ile peygamber olarak gönderildim" (li-ta'leme'l-yehûdû enne fi dininâ fushatûn) demiştir.⁷⁸ Kurtubî, Lokman Suresinin 6. ayetini izah ederken buna benzer bir hadiseden bahseder: "Hz. Peygamber hicret günü Medine'ye ayak bastığı zaman huzurunda enstrüman çalınmış. Hz. Ebû Bekir müzik aleti çalanlara engel olmak isteyince, Resûlullah Hz. Ebû Bekir'e: Ya Ebû Bekir! Onlara dokunma, ta ki Yahudiler dinimizde bulunan genişliği ve toleransı öğrensinler, buyurmuşlardı."⁷⁹ Bu rivayetlere göre Hz. Peygamber hem raksı hem de çalgıyı menetmek isteyenlerin bu davranışlarına engel olmuştur. "Bir gün Resûlullah dirgile (bir nevi raks) oynayan kimselere uğrayıp, pes anlara didi ki: Cid eylen ey Erfideoğulları, hatta Yehûd ve Nasarâ tahkikâ bileler ki, bizim dinimizde ruhsat ve fushat vardır. İmdi bu hadiste ibâhat-i lû'b ve raksa delalet vardır."⁸⁰ Hz. Peygamberin Medine'ye teşriflerinde çalınan çalgılardan biraz sonra ayrıca bahsedilecektir.

Bu hadis Hz. Peygamberin raks ve oyun karşısında takındığı tavrı açıkça göstermektedir. Ayrıca Hz. Âişe'nin arkadaşları ile oyun oynadıkları ve bunları gören Resûlullahın durumu tabii ve normal karşıladığını bildiren rivayetler de mevcuttur. Hz. Âişe, "kızlarla oynardım, arkadaşlarım gelir benimle oynarlardı," demektedir.⁸¹ Ebû Davud, "Kızlarla oynamaya dair"⁸² başlığı ile bir bölüm ayırarak, Hz. Âişe'nin kız arkadaşlarıyla oyun oynadığını, Resûlullahın eve geldiği zaman, onların dışarı çıkuklarını, Peygamber dışarı çıkınca da kendilerinin içeri girdiklerini anlatıktan sonra, şöyle bir hadisi nakleder:

Resûlullah Tebûk veya Hayber gazasından dönmüşlerdi, evlerinin önünde sehva denilen ve bir perde ile etrafı çevrili bulunan bir sofa vardı. Rüzgâr esmiş, perdeyi aralamış ve perde arkasındaki Hz. Âişe'nin oyun arkadaşı olan kızlar görünmüşlerdi. Bu durumu gören Resûlullah "Bu ne hal yâ Âişe!" diye sormuşlar, Hz. Âişe de "Kız arkadaşlarım," diye cevap vermişti. Resûlullah onların aralarında iki kanadı bulunan bir (oyuncak) at görmüş ve "Peki aranızda gördüğüm bu şey nedir?" diye sormuş, Hz. Âişe "At," deyince, "Ama üzerindeki şey ne?" diye sormuş, Hz. Âişe "O da kanatları," diye cevap verince Resûlullah "Demek bir at, iki kanat ha," demişlerdi. Bunun üzerine Hz. Âişe "Ya Resûlullah Hz. Süleyman'ın atları bulunduğunu ve bu atların kanatları

olduğunu işitmedi görünmüştü."⁸³

Yine Hz. Âişe Resûl terevalli üzerinde o götürdüklerini anla tibaren ve Tebûk S kadar evvel yapılmı tedir. Söz konusu r nadığını ifade etme den oyunların oyn

Raks ve gnâya da kalmışlardır. H: tum ve davranışını edilebilir, fakat fiil berleri tevil etmek pacağız derken akl naklediyoruz:

Öncelikle bun mescitte oynamak Suresinin 36. ayet mealindeki hadisi hadiste bu durum vürûd tarihleri de rica bu hadis yay ortaya çıkardığı c uydurulmuş olma: gundan bahsetmi re, Habeşliler me mişti. Lakin bu c

⁷⁸ İbn Hacer, *Fethû'l-bârî*, c. III, s. 96

⁷⁹ *el-Câmi' li'ahkâmî'l-Kuran*, c. XIV, s. 54.

⁸⁰ Ankaravî, *Huccetü's-Semâ*, Kahire, 1256, s. 7.

⁸¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, c. VI, s. 57.

⁸² Sünen, "Bâbün fi'l-lu'b bi'l-benât," c. II, s. 580

⁸³ Ebû Davud, "Bâ

⁸⁴ A.y.

⁸⁵ Eş-Şevkânî, *Ney*

⁸⁶ A.g.y., c. VIII, s.

olduğunu iştmedin mi?" deyince, Resûlullah o kadar gülmüşlerdi ki, mübarek dişleri görünmüştü.⁸³

Yine Hz. Âişe Resûlullahla evlendikleri zaman *ürçüha* denilen bir salıncak veya tah-terevalli üzerinde oynamakta olduğunu, kadınların kendisini buradan alarak zifafa götürdüklerini anlatmaktadır.⁸⁴ Bu rivayetler Hz. Âişe'nin evliliğin başlangıcından itibaren ve Tebük Seferi'ne kadar (ki bu sefer Hz. Peygamberin vefatından bir sene kadar evvel yapılmıştı) zaman zaman kız arkadaşlarıyla oyun oynadığını göstermektedir. Söz konusu rivayetler, Hz. Âişe'nin oyuncak at, salıncak ve tahterevalli ile oynadığını ifade etmekte sarihtir. Ancak o zaman Medine'de cari bulunan *raks türün-*den oyunların oynanıp oynanmadığı hususunda hiçbir kayıt yoktur.

Raks ve gınâya şiddetle karşı olan âlimler bu hadisler karşısında çok güç durum-da kalmışlardır. Hz. Peygamberin raks ve gınâ hakkındaki beyanları ve bilhassa tutum ve davranışını kolayca tevil etmek pek mümkün olmamaktadır. Çünkü söz tevil edilebilir, fakat fiil tevil edilemez. Bunun içindir ki raks ve gınâ ile ilgili hadis ve haberleri tevil etmek isteyen müzik muhalifleri çok güç durumda kalmışlar ve tevil yapacağız derken akla ve hayale sığmayan sözler söylemişlerdir. Bunlardan bir kısmını naklediyoruz:

Öncelikle bunlar meseleyi *nesh* formülüyle halletmek istemişler ve "Harbe ile mescitte oynamak Kuran ve sünnetle nesh edilmiştir" demişler ve bunun için Nûr Suresinin 36. ayeti ile "Çocuklarınızı ve delilerinizi mescitlerinizden uzaklaştırınız" mealindeki hadisi bu hükmü nesh eden naslar diye zikretmişlerdir. Fakat ayet ve hadiste bu durumu yasaklayan açık bir nehiy bulunmamaktadır. Bunların nüzûl ve vürûd tarihleri de bilinmediği için neshin sübûtu mümkün görülmemektedir.⁸⁵ Ayrıca bu hadis zayıftır.⁸⁶ Onun, Habeşlilerin mescitte oynadıklarını bildiren hadisin ortaya çıkardığı durumu bertaraf etmek amacıyla bu işe muhalif olanlar tarafından uydurulmuş olması da muhtemeldir. Nitekim birçokları bu hadisin uydurma olduğundan bahsetmişlerdir. Mâlikîlerden bazılarının İmam Mâlik'ten naklettiklerine göre, Habeşliler mescidin dışında oynamışlar, fakat Hz. Âişe onları mescitten seyretmişti. Lakin bu da doğru değildir. Çünkü, İmam Mâlik'in görüşü Habeşlilerle ilgili

⁸³ Ebû Davud, "Bâbün fi'l-ürçûze," c. II, s. 581.

⁸⁴ A.y.

⁸⁵ Eş-Şevkânî, *Neylül-evtâr*, c. VIII, s. 97.

⁸⁶ A.g.y., c. VIII, s. 97.

İmam Mâlik, *Muvattâ'*'da rivayet eder: "Bir keresinde Hz. Âişe bir âmâ görmüş ve örtünmüştü. Kendisine o seni göremez, denilince; fakat ben onu görüyorum, diye cevap vermişti."⁹³ *Nûr Suresinin 30. ayeti* olan "Mümin hanımlar da gözlerini sakınsınlar" ifadesinden, hadislerin anlamını teyit eden bir hüküm çıkarılmak istenmiştir. Bu hadis ve ayetlere dayanan bazı âlimler erkeklerin kadınlara bakmaları caiz olmadığı gibi kadınların da erkeklere bakmaları caiz değildir, demişlerdir. İmam Ahmed'in, el-Hâduveyh'in ve bir kavle göre İmam Şafî'nin görüşleri böyledir. İşte Nevevî, bu gibi âlimlerin görüşlerine uymuş, bahis konusu hadis ve ayetleri esas almış ve Habeşlilerle ilgili hadisi tevil etmiştir. Kendisinden sonra gelen âlim ise bu fikri ondan aktarmakla yetinmiştir. Fakat fiilen ve aklen tamamen imkânsız olan bir şeyi imkân dairesine sokar mı? Mantık ilminin okunmasını haram sayan Nevevî için ortada böyle bir problem mevcut değildir. O yaptığı tevil ile meselenin halledilmiş olduğuna inanmış bulunmaktadır.

Öte yandan, Hanefiler ve diğer İslam uleması meseleyi böyle görmemiştir. Aşağı yukarı bütün Hanefî fıkıh kitapları namaz bölümünün setr-i avret bahsinde kadınlar için erkeklerin göbekte diz arası hariç, vücudun diğer kısımlarına bakmanın caiz olduğunu ifade etmişler ve *Kitâbü'l-kerâhe* bölümünde de aynı görüşleri tekrarlamışlardır. İyi bir tesaduf eseri olarak Buhârî ve Müslim'in yine Ümmü Mektûm'un âmâ oğlu ile ilgili olarak rivayet ettikleri bir hadis, bunlar için sağlam bir delil teşkil etmiştir.

Ebû Amr b. Hâf, karısı Fâtıma bint Kays'ı boşamıştı. Fâtıma durumu Hz. Peygambere bildirdi. Resûlullah da Fâtıma'ya dedi ki: İddet müddetini İbn Mektûm'un evinde bekleyerek tamamlama, sonra müddetin bitimini bana bildir. Çünkü o amâ bir adamdır, onun yanında elbiseni çıkarabilirsin. Fâtıma iddet müddetini İbn Mektûm'un evinde oturarak tamamladı. Sonra da Hz. Peygamber tarafından Zeyd b. Hârise'nin oğlu Üsâme'ye nikâhlandı.⁹⁴

Ebû Davud ilk hadisin Hz. Peygamberin zevcelerine has, son hadisin ise bütün kadınlara şâmil olduğunu söyleyerek bir telif yapmıştır.⁹⁵

"Bu hadis kadınların, vücutlarına bakmamak şartıyla erkeklerin oyunlarını seyreteceklerinin caiz olduğunu gösterir. Kadının, kendisine yabancı olan bir erkeğin yü-

⁹³ A.g.y., c. VI, s. 125.

⁹⁴ *Neylû'l-evtâr*, c. VI, s. 127; Ebû Davud, c. I, s. 531.

⁹⁵ A.g.y.

züne şehvetle bakması ittifakla haramdır. Sahih olan görüşe göre şehvetsiz bakması da haramdır" diyen Nevevî,⁹⁶ o zaman Hz. Âişe'nin buluş çağına ermemiş bir çocuk olduğunu veya bu hadisenin hicap ayetinin nâzil olmasından evvel meydana geldiğini kesinlikle söylemektedir.⁹⁷ Ibn Hacer, Nevevî'nin bu fikirlerine karşı şu delilleri ileri sürmüştür:

Hadiste Hz. Âişe, Resûlullah beni örtmekteydi, dediğine göre bu hadise Hz. Âişe'nin buluş çağına ermesinden evvel ve hicap ayetinin nâzil olmasından sonraydı. Aksi halde örtünmenin sebebini izah güçtür. Habeş heyetinin hicretin yedinci senesinde geldiği bilindiğine göre, o zaman Hz. Âişe'nin takriben 15-16 yaşlarında olması gerekir.⁹⁸

Merhûm Ahmed Nâim'in *Tecrid Tercümesi*'nde (III/215) verdiği malûmat da böyledir. Bu konuda: "Hz. Âişe (r.a.) o zaman kendisinin dediği gibi çocukluk devresini atmamış 15 yaşında bir hanım olmuş demektir" demek ve Hz. Âişe'yi hem çocuk hem de hanım diye tavsif etmektedir.⁹⁹

Bu hadis vesile edilerek mutasavvıflara en ağır hücumlarda bulunulmuştur. Aynî, Ibn Hacer, Kirmânî ve Nevevî gibi hadis şerhçileri bu konuda ya doğrudan doğruya sûfilere hücum etmişler veya sûfilere hücum edenlerin fikir ve kanaatlerini tasvip ederek fazlasıyla nakletmişlerdir. Bunlara ait birkaç örnek zikretmek uygun olacaktır. Sûfilere en ağır hücumlarda ve sert tenkitlerde bulunanların başında Kurtubî gelmektedir. Aynî'nin *Ümdetü'l-kârî*'de naklettiğine göre Kurtubî bu hususta şöyle diyor:

Gınânın haram oluşu hususunda ihtilaf yoktur. Cahil sofuların bid'atlerine itibar edilmemelidir. Zira onların bu hususla ilgili sözlerini araştırır ve fiillerini müşahade edersen, o zaman onlarda zındıklık eserlerinin mevcut olduğunu görürsün.¹⁰⁰

Ibn Hacer'in, *Fethü'l-bârî*'de Kurtubî'den naklettiği sözler, Aynî'nin naklettiklerinden daha yumuşak değildir. Ibn Hacer'in nakline göre Kurtubî bu konuda şöyle diyor:

Sufiyye bu hadisle gınânın mubah olduğuna, aletli veya aletsiz olarak söylenen müziği dinlemenin caiz olduğuna istidlâl etti. Fakat bu yanlıştır. Çünkü sufilere bid'at olan gınâ, haram olduğu hususunda ihtilaf edilmeyen türdendir. Lakin kendilerinde hayır

⁹⁶ Nevevî, c. VI, s. 61; Müslim Şerhi, c. VI, s. 183.

⁹⁷ A.g.y. Ayrıca bkz. Neylû'l-evtâr, c. VI, s. 125.

⁹⁸ Ibn Hacer, *Fethü'l-bârî*, c. III, s. 96; Neylû'l-evtâr, c. VI, s. 125.

⁹⁹ A.g.y., c. III, s. 215.

¹⁰⁰ A.g.y., c. III, s. 359.

olduğu sar
gunda deli
lerle rakset
tıkları hald
findan söyl

Mesele: Ze
rak

Cevap: Laz

Tasavvufta ra
sürülen bu n
lendirilmesi
şimdilik bu r
lerden çıkarc
olarak şu gör

Bu hadisle
Bu hadisle
a) Oyun o
b) Aynı şel
c) Resûlul
mir ve iste
d) Hz. Pey
melerinde
günüdür,
e) Oynana
na uyarak
oyunu sey
güzel huy
gibi şeyler
f) Hz. Pey
teklifte bu
reddetmel
buriyeti d
g) Şeytan'

¹⁰¹ A.g.y., c. III

¹⁰² Ebû Suud,

olduğu sanılan kimselerin çoğuna şehvaniyet ve nefsanîyet galip geldi. Bunların çoğunda delilere ve çocuklara mahsus olan fiiller zuhur etti, ölçülü ve ahenkli hareketlerle raksettiler. Bunlardan bazıları gınâyı ibadet ve taat sayacak kadar yüzüstülük yaptıkları halde, şerefli olan manevî haller yaşatıklarını söylerler. Sahtekâr insanlar tarafından söylenen bu tür sözler gerçek anlamıyla zındıklığın âlametleridir.¹⁰¹

Mesele: Zeyd imama uyalı cemaatle namaz kılsa, badehu bilse ki imam olan devr ile raks eyleyen sûfilerden imiş, namazını iade eylemek lazım mıdır?

Cevap: Lazımdır.¹⁰²

Tasavvufta raks, deverân ve semâ gibi adlar verilen ve Habeş hadisine dayandığı ileri sürülen bu nevi fiil ve hareketlere dair söylenmiş olan bu ve benzer sözlerin değerlendirilmesi ve sûfilerin bunlara verdikleri cevaplar ileride ayrıca izah edileceğinden şimdilik bu mesele üzerinde durmuyoruz. Sadece Gazâlî'nin 9 ve 10 numaralı hadislerden çıkardığı sonuçları kısaca nakletmekle yetiniyoruz. Gazâlî bu hadislerle ilgili olarak şu görüşleri ileri sürmektedir:

Bu hadisler müzik ve oyunun haram olmadığını açık bir şekilde gösteren naslardır. Bu hadisler muhtelif ruhsatların mevcudiyetini göstermektedir:

- Oyun oynamak caizdir; Habeş oyuncularının durumu bunu gösterir.
- Aynı şekilde camide oyun oynamanın caiz olduğunu gösterir.
- Resûlullahın "Hadi bakalım Erfideoğulları!" sözü oyun oynamak için verilen bir emir ve istektir. Böyle olunca oyunun haram olduğunu söylemek nasıl mümkün olur?
- Hz. Peygamberin Ebû Bekir ve Ömer'in (r.a.) Habeş oyuncularını ret ve inkâr etmelerinden menetmesi ve sebep olarak bugün bayramdır, yani sevinme ve neşelenme günüdür, oyun ve müzik neşelenmenin vasıtalarıdır, demesi de dikkat çekicidir.
- Oynanan oyunları seyretmek ve çalınan müziği dinlemek için Hz. Âişe'nin arzusu-na uyarak, uzun uzadıya beklemesi gösterir ki, kadınların ve çocukların oynanan bir oyunu seyretmelerini temin etmek suretiyle onların gönlünü hoş etmek ve böylece güzel huyluluk ve anlayış göstermek ham sofuluk ve kaba zahitlik yaparak onların bu gibi şeyleri seyretmelerine ve dinlemelerine engel olmaktan iyidir.
- Hz. Peygamberin ilk olarak Hz. Âişe'ye, oyunu seyretmeyi arzu eder misin, diye teklifte bulunması da çok önemlidir. Zira teklif Hz. Âişe'den gelseydi, belki bu teklifi reddetmek bir mahzur olur ve bu mahzuru kaldırmak için ona müsaade etmek mec-buriyeti doğmuş olurdu.
- Şeytan'ın düdüğüne benzetilmiş olmasına rağmen, kadınların çaldığı defleri ve söy-

¹⁰¹ A.g.y., c. III, s. 95.

¹⁰² Ebû Suud, c. V, s. 446.

ledikleri türkülerini dinlemenin caiz olması.

h) Hz. Peygamber yattığı yerden kızların söyledikleri türkülerini ve çaldıkları defleri i-
şitmekteydi. Şayet böyle yerlerde oturmak caiz olmasaydı bu seslerin duyulduğu bir
yerde bulunmayı caiz görmezdi. Bu durum kadın sesini dinlemenin haram olmadığını
gösterir. Kadın sesi bir fitnenin zuhur etmesi endişesi halinde haram olur.

Bu ölçüler ve naslar def çalmanın, kılıç-kalkan oyunu oynamanın, müziğin, raksın
zenci ve Habeşlilerin raksını seyretmenin mubah olduğuna delâlet eder. Neşelenecek
zamanlarda bu gibi şeylerin mubah oluşu bayram gününe kıyasla mümkündür. Dü-
gün, ziyafet, sünnet düğünü, çocuğun dünyaya geliş zamanı (*akike*) ve seferden gelme
gibi sevinç ve neşe zamanlarını kutlama, bayram hükmündedir. Arkadaşları ziyaret,
onlarla görüşme ve bir yerde toplanma, yemek veya sohbet için bir araya gelme gibi
meşru zamanlarda ve şeriata uygun şekilde neşelenme vakitlerinde semâ dinlemenin
hükmü de bayram gibidir.¹⁰³

Gazâlî, Hz. Âişe'nin kızlardan oyun arkadaşları bulunduğunu, bu kızların oynamak
için hücre-i saadete gelmekte olduklarını, Resûlullahın onların gelişinden memnun
olduğunu bildirmektedir. Irâkî ise, Hz. Âişe'nin kızlarla oynadığını bildiren hadisle-
rin Buhârî, Müslim ve Ebû Davud tarafından rivayet edildiğini kaydetmektedir.¹⁰⁴

11) Hz. Âişe'den rivayet edilmiştir: Resûlullah (s.a.v.) oturmaktaydı. Bir gürültü ve çocuk sesleri işittik.
Hz. Peygamber ayağa kalktı, bir de baktı ki, Habeşli bir kadın raks etmekte ve etrafında da çocuklar top-
lanmış bulunmakta. Bana: Bunu seyretmek ister misin? diye sordu. Evet, demem üzerine beni bıkcına
kadar seyrettirdi.

Habeşli bir kadının Medine'de raksettiğini, çocukların etrafına toplanarak onu sey-
rettiklerini, bunu bir gürültü halinde duyan Hz. Peygamberin Hz. Âişe'ye oyunu
seyrettirdiğini birçok güvenilir kaynak kaydetmiştir.¹⁰⁵ Ahmed Nâim de söz konusu
rivayeti şu şekilde kaydetmektedir:

Bir gürültü ve çocuk sesleri işittim. Nebiy-i Ekrem (s.a.v.) ayağa kalktı. Meğer Ha-
beşli bir kadın oynuyor. Çocuklar da etrafına toplanmış. Resûlullah "Ya Âişe! Gel de
bak," buyurdu.¹⁰⁶

Herhalde Habeşlilerin oynaması bir defaya inhisar etmemiştir. Raks ve müzikleriyle

meşhur bir millet
maları lazım gelme-
geldiği zaman da F
zandırmaktadır. O
Peygamberin ise b
rettirmek istemesi
hadisler, Resûlulla
müsaade ettiğini v
raksının bu şekild
bakımdan çok ilgi
şârihler tarafından

Bu hadislerde ;
sallanarak oynama
gelmektedir. Arap
dirmek" anlamına
raksettikleri yere r

KARŞILAMA TÖRE

12) Hz. Enes'ten riva
duydukları memnuniye

Bu hadisi Ebû Da
ve ashâbühü ilâ'l-l

Resûlullah Me
kılınmıştı. Onun
çok evvel ve ond
Efendimizin Medi
o gün bayram gün
da şüphe yoktur.

¹⁰³ Gazâlî, *lhyâ*, c. II, s. 276.

¹⁰⁴ A.y.

¹⁰⁵ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, c. III, s. 152; c. VI, s. 116; Tirmizî, *Tuhfatü'l-ahvâzî*, c. X, s.

179.

¹⁰⁶ *Tecrid Tercümesi*, c. III, s. 212.

¹⁰⁷ *Kâmus Tercümesi*

¹⁰⁸ A.g.y., c. II, s. 118

¹⁰⁹ Mesela bkz. Ahtâ

¹¹⁰ Ebû Davud, "Kitâ

¹¹¹ İbnü'l-Hacer, *Fet*

meşhur bir millet olan Habeşlilerin ve zencilerin muhtelif zamanlarda oynamış olmaları lazım gelmektedir. Hz. Peygamberin hicreti zamanında Medine'ye ilk defa geldiği zaman da Habeşliler oynamışlardı. Bu hadisler meseleye yeni bir boyut kazandırmaktadır. O da bir kadının herkesin görebileceği bir yerde oynaması, Hz. Peygamberin ise bu durumu menetmediği gibi üstelik muhterem eşine de onu seyrettirmek istemesidir. Gerçi daha evvelki rivayetler ve bundan sonra zikredilecek hadisler, Resûlullahın müzik ve çalınanları dinlediğini ve başkalarının dinlemesine müsaade ettiğini ve hatta onları bu işe teşvik ettiğini göstermekte ise de, bir kadın raksının bu şekilde karşılanacağını gösteren başka bir rivayet mevcut değildir. Bu bakımdan çok ilgi çekici bir durum meydana getirdiği muhakkak olan bu hadisin, şârihler tarafından yorumlanmış olması da dikkate değerdir.

Bu hadislerde geçen *zefn* kelimesi raks anlamına gelmektedir.¹⁰⁷ Raks ise "kalkıp sallanarak oynamak," "yelerek yürümek" ve "küpte şarap kaynamak" gibi anlamlara gelmektedir. Araplara mahsus bir oyun türüne *rakkâse* denir. *Irkâs* ise "deveyi yeldirmek" anlamına gelir. Harıl harıl yukarı kalkıp inmeye *terakkus* denir.¹⁰⁸ Süfîlerin raksettikleri yere *merkâse* derler.¹⁰⁹

KARŞILAMA TÖRENİ

12) Hz. Enes'ten rivayet edilmiştir: Resûlullah (s.a.v.) Medine'ye teşrif ettikleri zaman, onun gelişinden duydukları memnuniyeti ve sevinci ifade etmek için Habeşliler harbeleriyle oynamışlardı.

Bu hadisi Ebû Davud, rivayet etmiştir.¹¹⁰ Buhârî de "Bâbü makdemi'n-Nebî (s.a.v.) ve ashâbühü ilâ'l-Medine" bölümünde bu hadiseden bahsetmiştir.¹¹¹

Resûlullah Medine'ye geldiği zaman ne mescit vardı ne de bayram namazları teşri kılınmıştı. Onun için Habeşlilerin bu oyunu, bundan evvelki rivayette anlatılandan çok evvel ve ondan başkaydı. "Bir rivayete göre Habeşliler, Nebiyy-i Ekrem (s.a.v.) Efendimizin Medine'ye teşriflerinde izhâr-i sürûr ederek, *harbelerle* oynamışlardı ki, o gün bayram günü olmamakla beraber bayramdan daha büyük festival olduğundan da şüphe yoktur. Bu rivayetlerin ikisinin de doğru sayılması durumunda, "Enes'in

¹⁰⁷ *Kâmus Tercümesi*, c. V, s. 642.

¹⁰⁸ *A.g.y.*, c. II, s. 1180.

¹⁰⁹ Mesela bkz. *Ahtârî*.

¹¹⁰ Ebû Davud, "Kitabü'l-edebe bâbün fin'nehy ani'l gınâ," c. II, s. 579.

¹¹¹ İbnü'l-Hacer, *Fethü'l-bârî*, c. VIII, s. 263; Aynî, *a.g.y.*, c. III, s. 359.

(r.a.) bahsettiği Habeşiler, vefd-i Habeşilerden başka olması gerekmektedir" diyen merhum Ahmed Nâim bu noktaya dikkati çekmiştir.¹¹²

Müsned-i Serrâc'da, Enes'den (r.a.) nakledildiğine göre Habeşiler Nebiyy-i Ekrem (s.a.v.) Efendimizin karşısında sıçrayıp kendi dillerince bazı sözler tekrar ederlermiş. Bunlar ne söylüyor, diye sual buyrulmuş. Meğer Muhammedün abdün sâlihün' veya Ebû'l-Kâsım tayyibün (Muhammed iyi bir kuldur veya Muhammed hoş bir insandır) derlermiş.¹¹³

İmam Ahmed'in rivayetinde "Habeşliler Resûlullahın (s.a.v.) huzurunda oynuyor, raks ediyor ve Muhammed sâlih bir kuldur, diyorlardı" denilmektedir.¹¹⁴

13) İbn Azib diyor ki: Resûlullah (s.a.v.) Medine'ye geldiği zaman buradaki halkın duymuş oldukları derin sevinci başka bir zamanda duyduklarını hiç görmedim. Cariyeler "Allah Resûlü (s.a.v.) şehrimize teşrif etmiş bulunmaktadır" diye nidâ ediyorlardı. Hâkim'in rivayeti şöyledir: Hz. Peygamber Medine'yi şereflendirdikleri zaman Benî Neccâr kızları onu karşılamaya çıktılar. Kızlar def çalarak şiir ve türküler okumuşlardı.

14) Hz. Peygamber ilk defa Medine'yi şereflendirdiği zaman kadınlar def çalarak müzik eşliğinde (bi'd-deffi ve'l-elhânî) şu meşhur beyiti okumuşlardı: *Talea'l-bedru aleynâ...* (Üzerimize ay doğdu...)

Yukarıdaki 13 ve 14 numaralı hadislerin birçok farklı rivayeti bulunmaktadır. 13. hadis Hâkim, 14. hadis Ebû Sa'd tarafından rivayet edilmiştir.¹¹⁵ Beyhâkî de *Delâilü'n-nübüvve*'de bundan bahsetmiştir.¹¹⁶ Gazâlî *Ihyâ*'da bu hadisleri müziğin caiz olduğunu göstermek amacıyla zikreder. İbn Cevzî de bu hadisten söz ederek, "Şiir söylemek ve ekseriya şiir söylerken def çalmak Arapların âdetiydi" der.¹¹⁷

Tirmizî 13 numaralı hadisle ilgili olarak başka bir rivayeti nakletmektedir. Bu rivayet şöyledir:

Nebî (s.a.v.) bir keresinde, Medine'de bir yerden geçerlerken birdenbire def çalarak ve türkü söyleyerek "Nahnü cevârin min Benî'n-Neccâr. Yâ habbezâ Muhammedin min câr" "Biz Neccâroğulları kabilesine mensup kızlarız, Hz. Muhammed ne iyi ve ne hoş bir komşudur" beyitlerini okuyan kızlara rastladı ve "Allah bilir ki ben sizi seviyorum"

¹¹² Tecrid Tercümesi, c. III, s. 212.

¹¹³ A.g.y., c. III, s. 213.

¹¹⁴ Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. III, s. 152.

¹¹⁵ Bkz. *Fethü'l bâri*, c. VIII, s. 263.

¹¹⁶ Bkz. Irâkî, *el-Muğnî*, *Ihyâ* kenarı, c. II, s. 275.

¹¹⁷ *Telbisü Iblis*, s. 216. Ayrıca bkz. Kurtubî Tefsiri, c. XIV, s. 54.

(Allâhü ya'lemü el-lundü).¹¹⁸

Ankaravî 14. hadis

Hz. Nebî'nin (a.s.) defle ve elhânla doğdu, bizi Alla Hazretin kudûn Muhammed'dir beb-i mubahin e

Resûlullahın (s.a.v.) lar arasında büyü lilerin yeni misafi çinde def çalan, tı rak törene bamba lara şahsi ve içtim

SAHABENİN RAKS

15) Rivayet edilir ki: l miş, o da (sevincinde miş, o da (sevincinde lâmsın" demiş, o da (s

Bu hadisin kayna larında bazı saha güzel bir isnatla ı rivayetinde hacel med'e atfen Neyli

Hz. Ali kardeş mişler ve her b mesî için Hz. kimdir; çünkü

¹¹⁸ İbn Mâce, c. I, s

¹¹⁹ Ankaravî, *Hüccet*

¹²⁰ Irâkî, *el-Muğnî*, s

(*Allâhü ya'lemü enni ühibbühünne*) demek suretiyle onlara mukabelede ve iltifatla bulundu.¹¹⁸

Ankaravî 14. hadisle ilgili olarak şöyle der:

Hiz. Nebî'nin (a.s.) Medine'ye geldiklerinde bazı mugannîye hatunlar inşâd-i şiir edup, defle ve elhânla istikbâl edup, bu beyti dirlerdi: "Vedâ tepelerinden üzerimize bir ay doğdu, bizi Allah'a ve Allah için davet ettiği sürece bize şükretmek vacip oldu." Ol Hazretin kudûmi sebebiyle olan surûru izhâr için bu ahvâli iderlerdi ki bu, surûr-i Muhammed'dir (a.s.). Bu minvâl üzere semâ caizdir, her kâdimin kudûmünde ve sebeb-i mubahın esbâb-i surûründe.¹¹⁹

Resûlullahın (s.a.v.) yeni yurdu Medine'yi şerefliendirmesinin, burada yaşayan insanlar arasında büyük bir sevinç ve derin bir heyecan yarattığı, bu hava içinde Medinelilerin yeni misafirlerini bir bayram ve düğün havası içinde karşıladığı, bu ortam içinde def çalan, türkû söyleyen ve raks eden kimselerin de kendilerine düşeni yaparak törene bambaşka bir renk verdikleri, bu parlak karşılama merasiminin sanatkârlara şahsi ve içtimai his ve heyecanları ifade etme imkânını verdiği muhakkaktır.

SAHABENİN RAKSI

15) Rivayet edilir ki: Bir kere Resûlullah (s.a.v.) Hiz. Ali'ye "Sen bendensin, ben de sendenim" demiş, o da (sevincinden) hoplamıştı. Sonra Hiz. Ca'fer'e "Senin sûretin ve sîretin bana benzedi" demiş, o da (sevincinden) hoplamıştı. Bundan sonra Zeyd b. Hârîse'ye "Sen benim kardeşim ve Mevlâmsın" demiş, o da (sevincinden) hoplamıştı.

Bu hadisin kaynakları hakkında Irâkî şu bilgiyi vermektedir: "Neşe ve sevinç zamanlarında bazı sahabeler oynamışlardı (hoplamışlardı). Hadis Ebû Davud tarafından güzel bir isnatla rivayet edilmiştir. Bu hadisi Buhârî de rivayet etmiştir. Ancak onun rivayetinde *hacel* 'oynadı' kaydı yoktur."¹²⁰ Bu hadisin Buhârî, Müslîm ve İmam Ahmed'e atfen *Neylû'l-Evtâr*'da nakledilen şekli şöyledir:

Hiz. Ali kardeşi Ca'fer ve Zeyd b. Hârîse, Hiz. Hamza'nın kızı hususunda ihtilaf etmişler ve her biri bu kıza bakmak benim hakkımdır diye iddia etmiş ve hüküm vermesi için Hiz. Peygambere başvurmuşlardı. Hiz. Ali: Bu kıza bakmak benim hakkımdır; çünkü amcamın kızıdır. Ca'fer: Kıza bakmak asıl benim hakkımdır; çünkü o,

¹¹⁸ İbn Mâce, c. I, s. 612.

¹¹⁹ Ankaravî, *Hüccetü's-Semâ*, s. 26.

¹²⁰ Irâkî, *el-Mügnî, lhyâ kenarı*, c. II, s. 275-300.

MÜZİK VE SEMÂ

hem yeğenim hem de teyzesi benim eşimdir. Zeyd: Kıza bakmak benim hakkımdır; çünkü kardeşimin kızıdır (Hamza ile Zeyd arasında manevi bir kardeşlik mevcuttu), demişlerdi. Hz. Peygamber: Teyze, anne yerindedir, demiş ve kızı Hz. Ca'fer'in hanımına vermişti.¹²¹

Bu hadise Ebû Davud'da da böylece kaydedilmiştir.¹²² Hadiste geçen, *hacel* kelimesi, bir adamın utandığı zaman hayret ve dehşet içinde donup cansız varlıklar gibi hareketsiz kalması, bir kimsenin herhangi bir işin çok zor gelmesinden dolayı ne şekilde davranacağını bilmemesi ve şaşkınlık içinde kalakalması, bir kimsenin devlet ve ikbali hazmedemeyip, sermestlik eylemesi anlamlarına gelmektedir.¹²³ Tasavvuftaki semâ ve vecd anlayışını sert bir şekilde yeren İbnü'l-Cevzî bu hadisin sahih olduğunu kabul etmekte ve "Buradaki *hacel*, sevinç zamanlarına has bir yürüyüş şekli anlamına gelmektedir" demektedir.¹²⁴ Bu hadis yukarıda belirttiğimiz şekliyle en güvenilir tasavvuf kitaplarında kaydedilmiş bulunmakta ve bu şekliyle tekrarlanıp durmaktadır. Süfîler bu hadisle sahâbenin raksetmiş olduğu hükmünü çıkarmışlardır. Onun için metinde geçen *hacel* kelimesini raks diye tercüme etmekten hiç çekinmemektedirler. Mesela, *İhyâ ve Avârifü'l-Maârif*'de bu hadis kaydedilmiştir.¹²⁵ Bu hadis le raksa âdeti dini bir renk vermişlerdir.

Ebû Talîb el-Mekkî *Kütü'l-kulûb*'da semâin ibâhetini [mubah kılınmasını] cemaat-ı sahâbeden nice kimselerden nakletti ve ehl-i sünnetten daha nice kimselerden nakletti. Pes buyurdular ki, ashab-ı kirâmdan Abdulah b. Ca'fer semâ eyledi, İbn Zübeyr, Müğîre ve İbn Şube ve Muâviye itmediler, gayrileri semâ eylediler.¹²⁶

Eğer her raks haram olaydı, bazı ashab-ı kirâmdan inde's-surûr raks zahir olur muydu? Halbuki cemaat-ı sahâbeden mervidir ki, vakta anlara bir surûr vârid olduktâ raks eylediler. Anlara surûr ve *hubûrdan* (neşe) isabet eden şey sebebiyle. Halbuki Hz. Nebî (a.s.) ol hinde onları raks eylemekten meneylemedi ve bu ashab-ı kirâmın raks eylemesi Hamza kızının kıssasında vaki olmuştur. Anın terbiyesine Hz. Ali, kardaşı Hz. Ca'fer ve Zeyd b. Hârise (r.a.) ecmâin ihtisâm eyledikleri sebeple. Pes Hz. Hamza'nın kızının terbiyesinde husumet edip birbirinin başın yardılar ve Hz. Resûlullah (s.a.v.) geldiler. Hz. Resûl-i ekrem Efendimiz Hz. Ali Esedullahı buyurdular: Yâ Ali!

¹²¹ A.g.y., c. VI, s. 348.

¹²² Ebû Davud, c. I, s. 530.

¹²³ Kamus Tercümesi, c. III, s. 1265.

¹²⁴ Telbisü İblîs, s. 250.

¹²⁵ *İhyâ*, c. II, s. 275-300; *Avârifü'l-Maârif*, *İhyâ* kenarı, c. II, s. 242.

¹²⁶ Ankaravî, *Hüccetu's-semâ*, s. 16.

Sen bendensin ve ben Andan sonra Hz. Ali'nin. Pes Hz. Ali'nin raks Zeyd'e buyurdular ki: raks-ı Ca'fer raks eyle ve surûrları sebebiyled

Bu hadisin içine zamanın birbirinin başlarını. Fakat hadisin önemi şu meşgul eden, kalplerini nevi âleminden bir feyz, tükleri yerlerinden zıpmaktadır. Nitekim ilâhî rine gelmesi veya hasır munda, insan bazen aşk konusu hadisle bu nevi

Ankaravî'nin *İhyâ*'da ha önemli bir hadiste bahsedilmektedir:

Ulemadan bazıları izhar ve bid'at dalâlettir. Pe dalâlet ola. Ne hal ile Nitekim Şeyh Suhreve b. Mâlik'ten mesned b Hz. Resûlun (a.s.) katı Yâ Resûlullah! Hak Te den evvel Cennet-i a'lâ Efendimiz bu kelâmda de hiçbir kimse var mı risi: Evet, vardır yâ R "Aşk yılanı kalbimi sol olduğum sevgilidir, ha okudu. Pes Hz. Risalet dahi ol Hazretle beraber

¹²⁷ A.g.y., s. 6.

sinin bulunmadığını ısrarla belirtmişlerdir.⁴⁰ Kısacası, ehl-i semâ asla ehl-i lehv değildir.⁴¹ Bu noktada aşırı bir hassasiyet gösteren sûfiler bazen semânın (dini müzik) dışında kalan bütün müzik nevilerini haram sayacak kadar ifrata gitmişlerdir.

- g) Buna rağmen mistisizmin genel temayülüne uyarak sûfiler, din dışı müzik, şarkı, şiir ve nağmeleri de kendi meşrep ve hallerine göre anlamışlar, bu gibi şeylerden rahatlıkla faydalanmasını bilmişler, daha doğrusu bu gibi şeyleri kendi gayeleri için istismar etmişlerdir. Böylece kapılarını dini-lâdini müziğin tesirine açmış bulunmaktadır. İleride örnekleri zikredilince de görüleceği gibi sûfiler, muganni ve muganniyelerin seslerinin tesiriyle vecde gelmişler, hattâ bu gibi lâ-dini seslerin tesiriyle hayatlarından olmuşlardır. Daha da ileri giderek kilise çanlarını bile (*nâ-kûs*), Allah Teâlâ'yı tespih ediyor gibi görmüşlerdir. Böyle bir havaya giren sûfilerin, şairlerin şiirlerinde kastettikleri mânâlar umurunda bile değildir.⁴²

SEMÂ VE VECD

Semâdan bahsedilirken, vecdden söz edilmemesi imkânsızdır. Çünkü vecd semân semeresidir. Vecdin semeresi de ya ölçülü ve ahenkli harekettir –ki mevzûn harekette raks ve tasfik adı verilir– veya ölçülü olmayan harekettir –ki buna da ısırap, sallanmak– adı verilir.⁴³ Bundan dolayıdır ki, tasavvuf kitaplarında ekseriya semâ ile vecd birlikte anlatılmıştır. Gazâlî bu meseleyi "*kitabü âdâbî's-semâ' ve'l-vecd*" başlığı altında incelemiştir. Ölçülü hareketleri seslerden ayrı düşünmeye esasen pek imkân da yoktur. Onun için; vecd, semân meyvesi olan bir haldir, semâ dinlemenin neticesi olarak Hak Teâlâ tarafından "gelen" (*vârid*) mânâdır. Semâ yapan bu mânâyı kendinde bulur (vecd). Bu buluşa *veca* adı verilir.⁴⁴ Vecd iki türlü sonuç doğurur: Bilgi (marifet, irfan, keşf, ilham, feyz) ve hal.

- a) Vecd esnasında insan ilim ve irfan sahibi olur. Bu vasıta ile tenbîh ve işaret kâbilinden bilgiler elde edilir. Vecd esnasında insan müşahade makamına erişir, keşfi

⁴⁰ Suhreverdî, *Avarifu'l-Maarif, Ihyâ kenarı*, c. II, s. 279.

⁴¹ *Ihyâ*, c. II, s. 298.

⁴² *el-Lüma'*, s. 297; *Risale*, s. 157; *Ihyâ*, c. II, s. 285.

⁴³ *Ihyâ*, c. II, s. 266.

⁴⁴ *A.g.y.*, c. II, s. 266.

açılır, se
id bin e
gaybı m
nasında
beplerle
hallerin
Değişen
da bilgi :
bi saf ha
bir ferah
daha önc
hatladıkt
duğu gib
maktır. k
zaman or
hâtiften g
si işitildi
muhtelif
lerde olu
(*zemâir-i*
hakkı, avl
latılabilen

- b) Semân or
heybet-ün
sirb, mah
muayene,
rir ve coş
Eğer harel
de davranı
bir şekilde
meyecek c
olsun, bu
hallerin bi
ması, vecd

açılır, sezgi gücü (*hads*) kuvvetlenir, yeni bir anlayışa sahip olur, gaybı görür. Sa-id bin el-A'râbî "vecd; rakibi müşahede etmek, yeni bir anlayışa sahip olmak ve gaybı mülâhaza etmektir," demiştir. Semâdan evvel bilinmeyen bir şeyi vecd esnasında keşfetmek mümkündür. Çünkü Gazâlî'nin de dediği gibi keşf, şu gibi sebeplerle hâsıl olur: 1) Keşf tenbihle hâsıl olur, semâ ise iyi bir uyarıcıdır. 2) Keşf, hallerin değişmesi ve değişen hallerin müşahede ve idrak edilmesiyle hasıl olur. Değişen halleri idrak etmek, daha önce bilinmeyen bir tür ruhi hadiseler hakkında bilgi sahibi olmak demektir. 3) Keşf, kalp temizliğiyle hasıl olur, semâ ise kalbi saf hale getirir; saflaşan kalp keşfe uygun hale gelir. 4) Semâ kuvvetiyle kalpte bir ferahlık ve rahatlık meydana gelir. Bu gibi ruhi bir rahatlığın tesiriyle kalp daha önce göremediği şeyleri görme gücüne kavuşur. Tıpkı devenin dinlenip rahatladıktan sonra, dah çok yük taşıyabilmesi gibi. Devenin işi yük taşımak olduğu gibi, kalbin işi de yeni şeyler keşfetmek ve melekûtun sırlarına vakıf olmaktır. Keşfin açılmasına vesile olan sebepler işte bunlardır. Hattâ kalp saflaştığı zaman orada hakikatler, görülen bir suret veya kulakla işitilen bir ses –ki buna *hâtiften* gelen ses denir– halinde müşahede edilir. Saf hale gelen kalpte hâtifin sesi işitildiği gibi, Hz. Hızır'ın sureti de görülebilir. Çünkü o gönül sahiplerine muhtelif suretlerde görünür. Meleklerin Peygamberlere görünmesi de böyle hallerde olur. Yine bu gibi durumlarda kalplerde gizli bulunan şeylere vakıf olmak (*zemâir-i kulûba ittıla*) da mümkün olur. Kalp temizliğine sebep teşkil eden semâ hakkı, avlamak için bir ağ vazifesi görür. Semâın ortaya çıkardığı bilgi ve hal, anlatılabilen ve anlatılamayan olmak üzere iki çeşittir.

- b) Semâın ortaya çıkmasına sebep olduğu manevi haller ve değişmeler, kabz-bast, heybet-üns, vecd-tevâcüd, cem'-fark, fenâ-bekâ, gaybet-huzur, sahv-sekr, zevk-sirb, mahv-isbât, setr-tecelli, telvin-temkîn, mühadara, mükâşefe, müşahede ve muayene, havf-recâ, şevk-hüzün gibi şeylerdir. Semâ bu gibi halleri kuvvetlendirir ve coşturur. Bunun tesiriyle insanda birtakım fevkalâde haller ortaya çıkar. Eğer harekete geçirme, hareket halindeyse sakinleştirme, âdetine aykırı bir şekilde davranacak kadar halini değiştirme veya hareketten alıkoyma, âdetine muhalif bir şekilde bakma, konuşma ve davranma gibi hususlar dıştan bakılınca hissedilmeyecek derecede zayıf ise buna vecd denilmez. İster zayıf olsun, ister kuvvetli olsun, bu gibi hareketler dıştan bakılınca belli olursa buna *vecd* adı verilir. Bu hallerin bir kimsede zuhuru ve onun dış hareketlerini değiştirerek başkalaştırması, vecdin kuvvetli oluşuna veya vecd gelen kimsenin vücudunu bu hareket-

lerden koruma kuvvetine ve organlarını zaptetme kudretine göre değişik olur. Bazen iç âleme gelen vecd çok güçlüdür, fakat kendisine vecd gelen kimse daha kuvvetli olabilir. Bu durumda onda bir hal değişikliği görülmez. Bazen de gelen (vârid) vecd zayıf olduğu veya harekete sebep olacak kadar kuvvetli olmadığı için hal değişmesi görülmez.⁴⁵ İrade dışında ve kendiliğinden olan hale *vecd*, istek ve iradeyle meydana getirilen hale de *tevâcüd* denir.⁴⁶ Semâ esnasında vecde gelen sûfiler bazen iradeli, bazen de iradesiz olarak vecde gelirler. Genel olarak semâ dinlemek suretiyle vecde hazırlık yapıldığı için bu gibi haller vecd olmaktan ziyade *tevâcüddür*. Bundan maksat da raks ve deveyandır. Semâ dinleyen kimsenin kalkıp *tevâcüd* haline gelmesi âdeta müzik dinleyen kimselerin kalkıp dans etmesi gibi bir şeydir. Bundan dolayı biz burada vecd kelimesini daha çok *tevâcüd* (raks) mânâsında kullanacağız. Tasavvuf kitaplarında semân tesiriyle vecde gelen sahabe, tâbiîn ve etbâü't-tâbiînden birçok örnekler verilir. Bunlardan bazılarını naklediyoruz.

RESÛLULLAHIN SEMÂİ VE VECDİ

Hiz. Peygamberin "Beni, Hûd Suresi ihtiyarlatı" demesi, bu sureyi okurken geçirdiği derin vecd hallerinin bir ifadesidir. Çünkü ihtiyarlamak duyulan endişe ve hüznün tesiriyle olur ki, bu da bir nevi vecd demektir.⁴⁷ İbn Mesûd bir defasında Hiz. Peygambere Nisa Suresini okumuştı: "Her ümmetten bir şahit getirip seni de onlara şahit kıldığımız zaman hal ne olacak?"⁴⁸ ayetine gelince, gözlerinden yaş boşalan Resûlullah, "Yeter artık, yeter!" buyurdu.⁴⁹ Bir keresinde Resûlullah "Eğer onlara azap edersen, şüphesiz ki onlar senin kullarıdır"⁵⁰ mealindeki ayeti okudu ve ağladı. (Müslîm)⁵¹ Resûlullah Kuran okurken müjde ayetlerine geldikçe sevinir, neşelenir (istibşar) ve dua ederdi. Allah'ın azabından ve Cehennem'in şiddetinden bahseden

⁴⁵ A.g.y., c. II, s. 290. Bu konuda daha çok bilgi için bu esere bakılmalı. Ayrıca *er-Risale*, s. 34; *el-Kelâbâzî, et-Taarruf*, s. 112.

⁴⁶ *Ihyâ*, c. II, s. 292; *Risale*, s. 34.

⁴⁷ "Şeyyebetnî sûretü Hûd," *Ihyâ*, c. II, s. 294.

⁴⁸ Nisa, 41.

⁴⁹ Müslîm, c. I, s. 551; *Ihyâ*, c. II, s. 294; Buhârî.

⁵⁰ Mâide, 118.

⁵¹ *Ihyâ*, c. II, s. 294.

ayetlere gelince ağlar ve Resûlullah Müzzemmil S kendinden geçmişti.⁵³ Al beri dinledikleri zaman, akıttıklarını görürsün"⁵⁴ ken, mübarek göğsünde Nesâî, Tirmizî)⁵⁵

ASHABIN SEMÂİ VE VECD

Sahabe ve tâbiîn içinde, hattâ ölen birçok kimse rinde halka namaz kıldır kendinden geçti ve mihr gelecek ve onu hiçbir ki ayetin okunduğunu işitin götürdüler, evinde bir ay Kuran okumuş, o da hüz konuşmazlar, izin de ver dinlemiş ve baygınlık geç kalktıkları vakit"⁶³ mealir müştü. İşte vecd esnasınd

⁵² A.g.y., c. I, s. 285.

⁵³ A.g.y., c. II, s. 294.

⁵⁴ Mâide, 83.

⁵⁵ *Ihyâ*, c. II, s. 294.

⁵⁶ A.g.y., c. II, s. 294; Müddes

⁵⁷ A.g.y., c. II, s. 294.

⁵⁸ A.g.y., c. II, s. 294; Tûr, 6.

⁵⁹ A.g.y., c. II, s. 294.

⁶⁰ A.g.y., c. II, s. 294.

⁶¹ A.y.

⁶² A.y.

⁶³ Mütaffifin, 6.

⁶⁴ *Ihyâ*, c. II, s. 294.

ayetlere gelince ağlar ve Allah'a sığınır. ⁵² Korkma ve neşelenme vecdden ibarettir. Resûlullah Müzzemmil Suresinin 13. ayetinin okunduğunu duymuş ve vecde gelerek kendinden geçmişti. ⁵³ Allah Teâlâ vecd sahiplerini Kuran'da methederek: "Peygamberi dinledikleri zaman, Hakk'ı tanıdıklarının bir nişanesi olarak gözlerinden yaşlar akıttıklarını görürsün" ⁵⁴ buyurmuştur. Rivayet olunur ki, Resûlullah namaz kılar-ken, mübarek göğsünden bıçkı sesi gibi bir sesin çıktığı duyulurdu (Ebû Davud, Nesâî, Tirmizî) ⁵⁵

ASHABIN SEMÂİ VE VECDI

Sahabe ve tâbiîn içinde, Kuran okunurken kendinden geçen, ağlayan ve bayılan, hattâ ölen birçok kimse mevcuttur. Tâbiînden Zürrâre b. Evfâ imam olur, *Rakka* şehrinde halka namaz kıldırırdı. "Sûra üflendiği zaman" ⁵⁶ mealindeki ayeti okuyunca, kendinden geçti ve mihrapta öldü. ⁵⁷ Hz. Ömer "Şüphesiz ki, Allah'ın azabı vukua gelecek ve onu hiçbir kimse geri çevirmeye muktedir olamayacaktır" ⁵⁸ mealindeki ayetin okunduğunu işitince bir çığlık attı ve bayılarak yere yığılıverdi. Kaldırıp evine götürdüler, evinde bir ay kadar hasta yattı. ⁵⁹ Tâbiînden Ebû Cerîre, Salih er-Mürri Kuran okumuş, o da hüznünden feryat ederek ölmüştü. ⁶⁰ Imam Şafîî "Bugün onlar konuşmazlar, izin de verilmez ki, özür dileyeler" ⁶¹ mealindeki ayeti okuyan birini dinlemiş ve baygınlık geçirmişti. ⁶² Ali b. Fudayl "Halk Rablerine hesap vermek için kalktıkları vakit" ⁶³ mealindeki ayeti okuyan birini dinlemiş ve bayılarak yere düşmüştü. İşte vecd esnasında sûfîlerin geçirdikleri haller de aynen böyledir. ⁶⁴

⁵² A.g.y., c. I, s. 285.

⁵³ A.g.y., c. II, s. 294.

⁵⁴ Mâide, 83.

⁵⁵ *Ihyâ*, c. II, s. 294.

⁵⁶ A.g.y., c. II, s. 294; Müddessir, 8.

⁵⁷ A.g.y., c. II, s. 294.

⁵⁸ A.g.y., c. II, s. 294; Tûr, 6.

⁵⁹ A.g.y., c. II, s. 294.

⁶⁰ A.g.y., c. II, s. 294.

⁶¹ A.y.

⁶² A.y.

⁶³ Mütaffifîn, 6.

⁶⁴ *Ihyâ*, c. II, s. 294.

Kuran-ı Kerim okununca sahabeye "tüylerin ürpermesi," "kalplerin yumuşaması," "haşyet," "korku,"⁶⁵ "titreme ve endişe"⁶⁶ gibi haller arız olurdu. Ashabın Kuran'da buldukları ve hallerinin değişmesine sebep olan bu gibi hususlar vecdden başka bir şey değildir. Fakat bunlar keşf kabilinden değil, hal kabilinden olan vecdlerdir. Ama mükâsefe ve tenbih şeklindeki vecdin sebebi haline gelebilirler.

SÜFİLERİN SEMÂİ VE VECDİ

Süfilerden biri "Ey nefis-i mütmainne! Sen ondan o da senden razı olduğu halde Rab-b'ine dön"⁶⁷ mealindeki ayeti okuyan birini dinledi ve okuyucudan bu ayeti tekrar etmesini rica etti. Sonra, "Nice zamandır ki nefsine dön, dön diyorum, fakat dön-müyor" dedi ve vecde geldi, bir çılgık attı ve ruhu çıktı.⁶⁸ Ebû Bekir b. Muaz "Onları Kıyamet Günü ile korkut"⁶⁹ mealindeki ayeti okuyan birini dinledi, sallanmaya başladı, sonra "Korkuttuğun ve korkuttuktan sonra bile sana ibadet ve taatla gelmeyen kuluna merhamet et!" diye bağırды ve bayıldı.⁷⁰ İbrahim b. Edhem "İze's-Semâü'n-şakkat" Suresini okuyan birini dinlemiş, bunun üzerine bütün organları sallanmaya ve titremeye başlamıştı.⁷¹ Muhammed b. Subayh anlatıyor: "Adamın biri Fırat Nehri'nde yıkanıyordu. Nehrin kenarında bulunan başka bir adam 'Ey suçlular, siz ayrı-lın bakalım'⁷² mealindeki ayeti okuyordu. Bu Sesi işiten adam suda sallanmaya baş-ladı. Nihayet suya battı ve boğularak öldü."⁷³ Derler ki, Selmân-i Fârisî bir genç gör-müştü. Delikanlı Kuran okuyordu. Bir ayete gelince tüyleri ürpermişti. Selmân bu genci çok sevmişti. Bir müddet onu göremedi. Soruşturmaya başladı. Hasta oldu-ğunu öğrenince ziyaretine gitti. Genç, ruhunu teslim etmek üzereydi. Selmân'a "O gör-düğün tüy ürpertisi var ya, işte o çok güzel bir surete girerek bana geldi ve Cenâb-ı Hakk'ın bütün günahlarımı affettiğini bana müjdeledi" dedi.⁷⁴ Tasavvufî kaynaklar

⁶⁵ Zümer, 23.

⁶⁶ Enfâl, 3.

⁶⁷ Fecr Suresi, 27.

⁶⁸ İhyâ, c. II, s. 295.

⁶⁹ Ğafir, 18.

⁷⁰ İhyâ, c. II, s. 295.

⁷¹ A.y.

⁷² Yasin, 59.

⁷³ İhyâ, c. II, s. 295.

⁷⁴ A.y.

bu gibi vak'aların eski derler.

Rivayet olunur ki, I hayvanlar dinlerdi. Z yuş sırasında ölenleri

Ebû Hureyre Resûlulla

Rivayet olunur ki, B annesine "Semâ kim kim yarattı?" diye so sordu. Yine, "Allah" "Allah" cevabını alını şanını işitiyorum)" de

Allah Teâlâ, kitapları, İncil'de şöyle yazıldığı mazsınız. Biz size çalgı şevklendirdik. Siz niye pek çok örneklerini m

SEMÂ VE HARİKULADE

Semâ esnasında hâsıl ol dana getirme özelliği v yerden kesilir, bir arşu di.⁷⁵ Semâ esnasında bi rak gözüne koymuştu. ne bakmıştı. Süfinin gö tini geri döndürdüğün zerinde oturur-kalkar v

⁷⁵ A.y.

⁷⁶ İhyâ, c. II, s. 279; Avarif,

⁷⁷ İhyâ, c. II, s. 279, Hucceti

⁷⁸ Suhreverdî, Avarifü'l-M

⁷⁹ A.g.y.

⁸⁰ A.g.y.

bu gibi vak'aların eski ümmetlerde de görüldüğünü gösteren birçok örnekler kaydediler.

Rivayet olunur ki, Davud'un (a.s.) kıraatini insan, cin, kuşlar ve hatta bütün vahşi hayvanlar dinlerdi. Zebur'u okuduğu zaman, bazen onun tilâvetini işitip de aynı okuyuş sırasında ölenlerden 400 kişinin cenazesi kaldırılırdı.⁷⁵

Ebû Hureyre Resûlullahtan nakleder:

Rivayet olunur ki, Beni İsrail'de dağ başında yaşayan bir erkek çocuk vardı. Bir gün annesine "Semâ kim yarattı," diye sordu. Annesi, "Allah" deyince, bu sefer "Peki yeri kim yarattı?" diye sordu. Yine, "Allah" cevabını aldı. "Peki, dağları kim yarattı?" diye sordu. Yine, "Allah" cevabını aldı. Nihayet, "Bulutları kim yarattı," diye sordu. Yine, "Allah" cevabını alınca, "Öyle ise şimdi ben Allah'tan semâ ediyorum (Allah'ın yüce şânını işitiyorum)" dedi. Sonra kendisini kayalardan aşağı attı ve paramparça oldu.⁷⁶

Allah Teâlâ, kitapları, kullarım zikrullahtan zevk alsın diye indirdi. Süfilerden biri İncil'de şöyle yazıldığını görmüş: "Ben size teganni ettim, siz neden bundan zevk almazsınız. Biz size çalgı çaldık. Siz neden raks etmezsiniz. Yani biz sizi zikrullah ile şevklendirdik. Siz niye şevke gelmezsiniz."⁷⁷ Tasavvuf kitapları bu gibi vak'aların pek çok örneklerini muhafaza etmektedir.

SEMÂ VE HARİKULADE HALLER

Semâ esnasında hâsıl olan vecdin keşf ve halden başka bir de harikulade haller meydana getirme özelliği vardır. Süfilerden biri semâ esnasında vecde gelince ayakları yerden kesilir, bir arşın kadar havaya kalkar, ve o haldeyken ileri-geri gider gelirdi.⁷⁸ Semâ esnasında bir sūfiden vecd zuhur etmişti. O haldeyken yanan mumu alarak gözüne koymuştu. Hadisenin şahidi olan zat, adama yaklaşmış ve dikkatle gözüne bakmıştı. Sūfinin gözünden bir nâr veya nurun çıktığını, bunun mumun hararetini geri döndürdüğünü görmüştü.⁷⁹ Süfilerden biri semâ esnasında yanan ateşin üzerinde oturur-kalkar ve hiç etkilenmezdi.⁸⁰ Bir sūfi anlatıyor: "Sahilde bulunuyor-

⁷⁵ A.y.

⁷⁶ *Ihyâ*, c. II, s. 279; *Avarif*, c. II, s. 248.

⁷⁷ *Ihyâ*, c. II, s. 279, *Huccetü's-semâ*, s. 21.

⁷⁸ Suhreverdî, *Avarifü'l-Maarif*, *Ihyâ* kenarı, c. II, s. 249-250.

⁷⁹ A.g.y.

⁸⁰ A.g.y.

duk. Kardeşlerimizden biri bir ses işitti. Semâin tesiriyle kalktı, suyun üzerinde dolaşmaya başladı. Sonra gelip yerine oturdu."⁸¹ Şeyhlerden biri demiş ki: "Havada ve suda yürüyen bir cemaat gördük ki, bunlar semâ ederler ve semâ esnasında vecde gelerek kendilerinden geçerlerdi."⁸²

Ebû Hafs en-Nisâbü'rî el-Haddâd (demirci), bir gün dükkânında demir döverken birinin Kuran okuduğunu işitti. Bu esnada vecde geldi, hislerini kaybetti, elini ateşe soktu ve kızgın demiri eli ile çıkardı. Bu hadiseyi gören şakirdi, "bu ne hal yâ Üstat?" diye sordu. Ebû Hafs duruma vakıf olunca dükkândan ayrıldı ve bu sanatı da terk etti.⁸³ Çünkü bu sanat, açıklamak istemediği bir halinin açıklanmasına sebep olmuştu.

Bu örnekler semâi vecdden ayrı düşünmenin imkânsız olduğunu göstermeye kâfi gelir kanaatindeyiz. Semâ sebep, vecd onun neticesidir. Sebebi neticeden, neticeyi sebepten ayrı düşünmeye imkân yoktur. Onun için vecd ve vecdin sonucu olan keşf, hal ve harikulade hallere temas etmek bir zarurettir. Ayrıca sûfiler; semâ hakkındaki fikirlerini bir cümleyle ifade ederlerken aynı cümle içinde vecdden de bahsetmişlerdir. Vecd hakkındaki fikirlerini semâdan ayırmak kabil olmamaktadır. Esasen tabii olan da budur.

⁸¹ A.g.y.

⁸² A.g.y.

⁸³ Risâle, s. 37.

ZU'N-NÛN (ölm. 1100)

Sevbân b. İbrahi
Züht hayatı onun
mam-ı vakt ve yeg
fikirleri çok öner
Zu'n-Nûn'a güzel

Güzel ses, hoş
taplar (mühatabı)

Aynı mahiyetteki

Semâ, Hak'tan g
gelmiştir. Semâ
zındıklaşır.⁸⁶

Ahmed b. Mükâti

Zu'n-Nûn Bağd
da bir de kavvâl
mesi için Zu'n-l
okudu:

Aşk kuvve
Kalbimdel
Dert ve d
Elem içine

Bu beyitleri dinl

⁸⁴ Câmî, *Nafahâtü'l-*
⁸⁵ Serrâc, *el-Lûma'*,
ra hitabeder, den
⁸⁶ *el-Lûmâ*, s. 271; R
zorlayın" adını ve
Zu'n-Nûn semâ y
lerinde çok tekra
şei Zu'n-Nûn'un
kabul etmezlerdi;